

דור ישיבוע

פרשת נח, תש"פ, מספר 1341

מה השתנה אחרי המבול?

מיכאל קנובסקי

יש בו מדעת קונו, שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח...". פירוש הגמרא: נניח שראובן רוצה לשכנע את שמעון לבצע משהו. כדאי לראובן להזמין את שמעון לשתות עימו בקבוק יין טוב, או בלשון רש"י: "שמפייסין אותו על דבר, ומתרצה כשטוב לבו ביי". כך גם הריטב"א מסביר בחידושי: "כלומר שמתרצה לחברו ע"י שמחת יין שעושין עמו, יש בו מדעת קונו שמתרצה לבני אדם על ידי דבר קל שמתרצין לפניו, שנאמר: 'וירח ה' את ריח הניחוח'"³.

מייד לאחר הבטחת ה', מסופר על נח איש-האדמה שנטע כרם והכין יין: "וַיִּשְׁתֶּה מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אֶהְלֵה. וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן אֶת עֲרֹת אָבִיו וַיַּגֵּד לְשָׁנָי אֲחִיו בְּחוּץ" (בר' ט:כא-כב). המילה "ויתגל", מלשון גילה, וכן צמד המילים "וירא.. ערוות" נמצאות בפרשת העריות שבפרשת "קדושים": "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֶחָתוֹ בֵּת אָבִיו אוֹ בֵּת אִמּוֹ וְרָאָה אֶת עֲרֹתָהּ וְהִיא תִרְאָה אֶת עֲרֹתוֹ חֲסֵד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְנֵי עַמָּם עֲרֹת אֶחָתוֹ גְּלָה עֵוֹנוֹ יִשָּׂא" (וי' כ:יז). אמנם לא נכתב במפורש, אבל כנראה שבין נח לחם התרחש אקט מיני בעייתי. כלומר, יצר מחשבותיהם באותו זמן היה רק רע ולא למדו דבר מהמבול. לאור זאת מתעוררת השאלה, מה השתנה בתודעתו של ה' ביחס לאנושות לאחר המבול, עד כדי שבועה שלא יביא עוד מבול?

השינוי בעולם החדש

הרד"ק מסביר בפירושו למילים "וירח ה'", שההבדל בין התקופה שלפני המבול לבין זו שלאחרי הוא באחוז האנשים הרעים: "כי לא יהיו עוד רובם רעים, כי יווסרו מדור המבול, שיהיה קבלה בידם דור אחר דור... ואם יהיה הפרט רע כולו ישחיתנו, כמו שעשה בסדום". כלומר, אחרי המבול לא ייווצר מצב שבו רוב תושבי העולם יהיו רעים. אמנם יהיו אנשים רעים, אך הם יטופלו באופן נקודתי, כמו במהפכת סדום ועמורה. הבעיה בפירוש הרד"ק היא,

לפני המבול, ה' משקיף על העולם ורואה "כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם" (בר' ו:ה). הוא גוזר מבול, וכל היקום נמחק חוץ מנח ומשפחתו. לאחר המבול, ה' מצווה על נח לצאת מהתיבה ולשחרר את החיות. נח עושה כפי שצווה, אך מוסיף משהו שלא נצטווה. "וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַה' וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת" (בר' ח:כ). ה' מגיב בחיוב לקורבנות ומבטיח משהו דרמטי: "וַיִּרַח ה' אֶת רִיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר ה' אֵל לְבֹ לֹא אֶסַף לְקַלֵּל עוֹד... הָאָדָמָה בְּעִבּוֹר הָאָדָם כִּי יֵצֵר לִבְ הָאָדָם רַע מִנְעֻרָיו וְלֹא אֶסַף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי" (שם:כא). לפי פשוטו של מקרא, בעקבות הקורבנות, ה' מבטיח שלא ישחית את כלל האנושות, ככל שיהיו רעים, כי יצר לב האדם רע מנעוריו.

על פניו זה מוזר מאוד. נח מקריב קורבנות, ה' מריח את ריח הניחוח ומבטיח שלא ימחה את היקום, לא בתקופת נח, לא בזמננו, ולא לעולמי עדי. ולמה? כי יצר לב האדם רע מנעוריו. אבל הרי זו הייתה הסיבה למבול מלכתחילה!¹ בנוסף, אם כל מה שנח צריך היה לעשות כדי לשכנע את ה' שלא להביא מבול נוסף זה להקריב קורבנות, למה לא עשה זאת עוד לפני המבול, ואולי היה מציל את העולם כולו? או במילותיו של האברבנאל: "והנה זכותו של נח לא הספיק להגן על בני דורו ואיך עתה הספיק להגן על הבאים אחריו עד סוף העולם...?"²

הגמרא במסכת עירובין (סה ע"א) גם הבינה לפי הפשט, שקורבנותיו של נח גרמו כביכול לקב"ה לחתום על עסקה, שלא היה עושה אילולי הקורבנות: "אמר רבי חנינא: כל המתפתה ביינו

* ד"ר מיכאל קנובסקי עורך מדעי ובוגר הכולל והמחלקה לביולוגיה באוניברסיטת בר-אילן.

1 אברבנאל, בראשית פרק ח שאלה ד': "למה נתן טעם לשלא יקלל בעבור כי יצר לב האדם רע מנעוריו? אדרבא שהיא הנותנת שמפני זה ראוי לקללם ולהשחיתם. והנה בסוף סדר בראשית אמר 'וירח ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום'."

2 אברבנאל שם, שאלה א'.

3 חידושי הריטב"א מסכת עירובין סה.

נשים מכל אשר בחרו, והקב"ה התנחם על בריאת האדם. האם כולם היו מקולקלים? לא. לדוגמה, חנוך התהלך את האלוקים ונח מצא חן בעיני ה'.

ריח הניחוח של אברהם

על הפסוק "וַיֵּרַח ה' אֶת רִיחַ הַנִּיחָח", חז"ל הישוו במדרש⁷ את ריח הניחוח כאן לריח הניחוח המוזכר פעמים רבות בסדר הקורבנות בספר ויקרא. הם שואלים איזה מהם עדיף, ריח הניחוח של נח או ריח הניחוח של ישראל. מה עומד מאחורי ההשוואה הזאת? לדעתו, ההשוואה היא בין מודל קמאי של צדיקים יחידי סגולה לבין המודל של "עם זו יצרת לי תהלתי יספרו" (יש' מג:כא). הקב"ה "הבין" שכיוון שיצר לב האדם רע מנעוריו, אזי כדי לחולל שינוי בעולם, אין זה מספיק שיהיו צדיקים יחידי סגולה, שהשפעתם מקומית לכל היותר. צריך עם שלם בעל תכונות מסוימות. הקב"ה חיכה עשרה דורות, מנח עד אברהם, כדי למצוא את מבוקשו. ואכן, על אברהם הקב"ה מעיד: "כִּי יִדְעִיתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְנֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אֶחְרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט" (בר' יח:ט). אברהם כבר אינו יחידי. הוא אבי העם המוכן למסור את נפשו על קידוש שמו של ה', כמו שמובא בילקוט שמעוני⁸ על המילים "וירח ה'": "הריח ריחו של אברהם אבינו עולה מכבשן האש, הריח ריחו של חנניה מישאל ועזריה עולין מכבשן האש". המודל של עם שלם, המצווה בהרבה יותר מצוות ממה שאדם ונח היו מצווים, יוכל להשפיע על העולם כולו, עד שתתקיים הנבואה שבסוף הפטרת נח: "גוי לא תדע תקרא וגוי לא ידעוך אלקיך ירוצו למען ה' אלהיך ולקדוש ישראל פי פאךך" (יש' נה:ה).

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

f [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

7 ויקרא רבה (וילנא) פרשת צו פרשה ז סימן ד.
8 ילקוט שמעוני תורה פרשת נח רמז ס.

שהתורה מדגישה ששבועת ה' באה בעקבות שני דברים: ריח הניחוח מהקורבנות, והעובדה שיצר לב האדם רע מנעוריו. אין נימוק שרוב האנשים לא יהיו רעים. להפך, הנימוק שניתן לשבועה שלא ירד מבול בשנית הוא דווקא בגלל שיצר לב האדם רע.

פירושו של הרב יוסף בכור-שור מתאים יותר לפשט הכתוב. הוא מפרש שה' הבטיח שלא לקלל עוד את האדמה ולא להכות כל חי על ידי הבאת מבול, כי רק האדם יצרו רע ולא האדמה ולא החיות.⁴ לפירוש זה הסכים אברבנאל בתירוץ הראשון,⁵ והוסיף שהקורבנות אינם קשורים להחלטת הקב"ה שלא להביא עוד מבול, אלא הכתוב ביקש לציין שקורבנות נח היו לרצון לפני ה'.

ברצוני להציע רעיון אחר באשר להבדל שבין התקופה שלפני המבול לבין תקופה שלאחריה. במספר מקומות בתורה מסופר על תוכנית אלוהית מקורית שבסופו של דבר לא צלחה, ובעקבות זאת "נאלץ" ה' להשתמש בתוכנית חלופית. דוגמה אחת היא כניסת בני ישראל לארץ ישראל. לאחר חטא המרגלים, הקב"ה לא הכניס לארץ את דור יוצאי מצרים, אלא הכניס במקומם את דור הבנים. דוגמה נוספת היא פרשת לוחות ראשונים ושניים. בנוסף לאירועים הכתובים במפורש בתורה, המדרש מספר שה' ברא עולמות והחריבם,⁶ כלומר שינה את תוכניותיו המקוריות גם כאן, לפי פשט הפסוקים, תוכניתו המקורית של הקב"ה הייתה לברוא את האדם כדי שימלא את הארץ וישמור עליה. לא הייתה העדפה בין צאצאי אדם וחוה, כולם היו בני אדם, פשוטו כמשמעו, וכולם היו נזר הבריאה. אולם, האידיליה הזאת התדרדרה במהירות. קין הרג את הבל, תובל קין יצר כלי מלחמה, הגיבורים לקחו

4 אמנם המדרש אומר שגם החיות וגם הארץ חטאו. בבראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה כח כתוב: "רבי עזריה בשם רבי יהודה בר סימון אמר הכל קלקלו מעשיהן בדור המבול, הכלב היה הולך אצל הזאב, והתרנגול היה מהלך אצל הטווס, הדא הוא דכתיב כי השחית כל בשר, השחית כל אדם אין כתיב אלא כי השחית כל בשר, רבי לוליאני בר טברין בשם רבי יצחק אמר אף הארץ זינתה, היו זרעין לה חטין והיא מפקא זוניך".

5 אברבנאל מסביר בתירוץ השני, שהכתוב 'יצר לב האדם הרע מנעוריו' אינו מכוון לאדם הפרטי, אלא מתאר את 'נעוריו' של העולם. נער עושה מעשים רעים ונענש, וכך נענשה האנושות המתבגרת. אדם מבוגר עושה פחות שטויות וחטאים, ולכן העולם המבוגר לא ייענש.

6 שמות רבה (וילנא) פרשת משפטים פרשה ל: שהיה בורא שמים וארץ והיה מסתכל בהם ולא היו ערבים עליו והיה מחזירן לתוהו ובוהו.